כ/ם תעריפי "הדין"

DOC 06378

טיפוח ערכי יהדות

זמן קצר לפני מותו השמיע משה שרת ז"ל בכנס חברים ב„יהדין" דברים על „טיפוח ערכי היהדות ואורח חיים יהודי" — אנו מביאים דברים אלה לזכרו.

מאת משה שרת

בתכנית הפעולה הציונית שניסחתי והבאתי לוועד-הפעל כבסיס של ויכוח, צירפתי בפעם הראשונה — כאחד מתפקידי התנועה הציונית — את הפסוק: „טיפוח ערכי היהדות ואורח-חיים יהודי". להעתי, זהו אחד היסודות החשובים ביותר לקיומנו.

איני ניגש לעניין מבחינת המדינה, למרות שאפשר לגשת לבעיה גם בדרך זו. למשל: כאשה אני רואה יהודי גלוי-ראש ובכנס לבית-קברות, אני אומר, כי האיש הזה פרוע, חסר-תרבות. שכן, הוא לא היה מעלה על העתו להיכנס לכנסיה-נוצרית — חבוש-כובע.

ראיתי אנשים מתנועת-הפועלים, בטכסים שנתקיימו בבית-כנסת, עומדים גלוי-ראש, והייתי מלא התקוממות וזעם. כיסוי הראש הוא מנהג-קדומים, המורשת עמוק בנפש הדת. בכך מביע היהודי את רחשי כבודו למקום בו הוא נמצא.

התארחתי בחול המועד פסח במשפחת ידידים. לשולחן הוגש כיבוד — והכל היה חמץ. לא רק שלא נגעתי בשום דבר, פשוט עצרתי בעצמי מלברוח מן הבית. נראה לי, כי אכילת חמץ איננה סתם אווירה-לא-דתית, אלא התכחשות לעם היהודי. אלפי שנה שומר העם היהודי את ציוואת מצרים וניתן לכך ביטוי ממשי — מצה. המצה היא מוסד; היא שורש של תודעה. ואם משך אלפי שנים שמרה המצה על יישות-לאומית מובהקת מטשטוש גמור, הרי עלינו להמשיך לשמור על כך גם כיום בישראל. זכותו של הקיבוץ להשאב אחרת. אולם אני יודע, שבקיבוץ של בני, למשל, צמו השנה ביום הכיפורים 433 חברים. תופעה זו קיימת מפני שמתעוררות בעיות רציניות מאד ואנשים מחפשים תשובות עליהן. שלושה-עשר מחברי קיבוצי אחוד הקיבוצים קמו ועלו לסירת-צבי לכל יום הכיפורים. מדוע? מפני שקיימת כאן שאלה של חיי-נפש. אנשים ערגים למשהו, שימלא אותם מעל לחולין. הם אינם יכולים לסבול שיום-הכיפורים יהיה ככל הימים. הם אינם יכולים להתפשר עם העובדה, שהופכים יום זה ליום ככל הימים. ומספרם של אלה הולך וגדל.

אולם הבעיה היא אחרת: איני אומר ששמירה או אי-שמירה על יום-כיפור תכריע את גורל העם היהודי. אני אומר, ששמירה על שבת תחתוך אם תהיה זו מדינה-יהודית, או לא? כי יש פה סדר-חיים השומרים על הקיום היהודי. עצם היות המדינה, עצם היות הארץ מאוכלסת הכשרי-יהודים, עצם היות היהודים קשורים יחדיו בגורלם. שכן אחרת — הם ייכחדו. אחרת — לא כדאי להמליד יהודים. עובדה היא שהציבור מדבר עברית ובדחף על-ידי יצרו לשאוב השכלה מתוך מקורות קדומים. אני מכיר סופר מהדרגי, הלומד יום יום פרק במשנה וגמרא, על-מנת להעשיר את אוצרו העברי, כי על אוצר זה אי-אפשר לוותר. אולם כאשר דנים אנחנו ביהודי הגולה, הרי העניין אחר לגמרי.

היה זמן שהיהודים היו מכונסים בתוך עצמם. היה זה, הגיטו, היתה זו העיירה. שם היה הוי, והווי היה ארח-חיים. היה זה הווי-קיבוצי, הווי-קולקטיבי, ולא היה דרוש שום מאמץ כדי לקיים את ההווי הזה. מי שפרש מההווי שחה כנגד הזרם. מבחינה יחסית, קל היה להבטיח בתקופה ההיא את קיומו של העם היהודי. היו גזירות חשנאה, שהמיטו וגירושים, נשפך דם, ואף-על-פי-כן, הקיום היהודי היה מובטח. כי היהודים היו מגובשים ביום לבין עצמם וחיו חיי חטיבה אחת.

תקופה זו חלפה לבלי שוב. אותם מיליונים עליהם דברתי, אינם יכולים להסתגר ב-ד' אמותיהם. אסור להם להסתגר כיום ב-ד' אמותיהם. התופש הזה, יש בו חיידקי-מוות לקיום היהודי. אבל החופש הזה, יש בו גם חיידקי-חיים. הוא עשוי, תוך כדי השתזרות בחברה, להקים לעצמו עיתונות, ובתי-ספר, חיים חברתיים, ולהתבטא כיהודי. השאלה היא: כיצד הוא יתבטא? כיצד יבטא את ישותו היהודית בסביבה הזרה המקיפה אותו? האם יבטא אותה רק בהשתייכותו לארגון? שמא יבטא אותה בהסברה?

נניח, שבערב שבת, יספר אבא לילדיו, כי העם היהודי היה העם הראשון

ד' בחשון תשמ"ח 27.10.87

אשר נתן לעולם את המושג של „יום-מנוחה בשבוע", ויום זה הוא קודש למנוחה. אולם, בעצם, זוהי רק „מהפכה-ציונית" — יצירת יום-מנוחה בשבוע שהופכים אותו לשבת. האם אפשר להסתפק בהסבר זה בלבד?

האם חייבים אנו להלביש את העקרונות האלה מעשה? האם אפשר להסביר זאת גם בדרך אחרת: הנה הגיע שבת. אין זה יום ככל הימים ביום שישי מדליקה האם נרות, האב עושה קידוש, אוכלים ארוחה מיוחדת, שרים זמירות. אם יכול האב שלא ללכת למשרד, מה טוב שלום כך. לאחרת, הנה מוצא שעה קלה פנאי לגשת לבית-הכנסת. השבת היא היחידה שלה היהודי הוא רוצה לתנך כראוי את בניו. הוא יכול לזוהר על שבתו, שלום הבית, תהליך? השבת היתה תמיד הדבק המאחד את העם היהודי המבליט את ישותו, את זהותו.

וכיצד יבליט היהודי את יהודתו בגולה? — הרא לקח את אשתו לבית-הכנסת. הם ישמעו דרשה על עקרת של מוסר לתדל לעתים קרובות, ישמעו על מה שנעשה במדינת-ישראל, לאחר החדשות שהגיעו משם. רבים רבים משלבים את הדרשה בהדשות מישראל.

אי-אפשר לעקור מתוך הציבור היהודי את בית-הכנסת. בית-הכנסת היה התא הראשוני של תיים-יהודיים. אנשים נפגשים ומתיידדים בבית-הכנסת. אין זה רק כדי ללכת להתפלל אלא כדי להזדהות עם העם היהודי. העובדה שיהודי היינו חבר באגודה ציונית, איננה מספקת. אי-אפשר לבוא אל הכלל בתביעה שיהיו חברים בתנועה-הציונית. בכך הם הדלים להיות יהודים. אולם כאשר יהודי רשום בבית-הכנסת — הוא נתון במסגרת ברורה וקבועה, אין אדגון בסיס אחר. לא קיימת מדינה המקיפה בחישוק ברזל את כל חיי אזרחיה ומטביעה עליהם חותם של יהדות בכל שלבי חייהם.

מינהגים אלה, מסורת זו, היא המחזקת, מאחדת ומגבשת את היהודים בכל מקום בעולם. לגבי רבים — המורים מדי מנהגיה של הדת, אולם המשום מה ינסו אלה לבטל את הרבנות? חייבים לקבל אותה, אולם אפשר, ואפשר לרכך את הרבנות הזו.

הנה, בא יהודי מהגולה לבקר בארץ, והוא מוזמן בליל שבת לבית יהודי: להפתעתו, אין הוא מוצא נרות. ניגשים לשולחן ההולכים לאכול — הקידוש איננו. גם ברכת-המזון איננה בנמצא. מה תהיה הרגשתו של יהודי זה? כמה יאמר כאשר ישוב לביתו?

וכאשר באים ישראלים לחו"ל — אין התמונה שונה. שערו בנפשכם, באה אניה של צי"ם, ועוגנת באיזה נמל בתוך המוות של ארצות-הברית. בעיירה יש קהילה יהודית ובפוצה הידיעה — שאניה מישראל הגיעה לעיר. הקהילה כולה כמרקחה. מה עושים היהודים? — מזמינים את כל הצוות לבית-הכנסת, כדי שיפגשו עם הקהילה, שכן, אחרת, כיצד יזדהו בליל-שבת? הנה מתברר, שהבחורים האלה, או רובם, אין להם כל מושג מה זה תפילת-ליל-שבת. אין להם מושג כיצד להגות בפתיחת ארון וסגירת ארון. הם אינם יודעים אפילו מה זה „שמע ישראל"!

הוא הדבר לגבי קבוצות-ספורט. נושאים אותם על כפיים, אך לאחר מכן נרתעים מהם. „מה זה?" — מתפלאים היהודים הטובים בחו"ל — „הם זרים לנו".

אלו הן בעיות חמורות מאד. בשטח זה דרושה, קודם כל, מהפכה במושגים על מסורת יהודית. איני אומר — מהפכה שכולנו נהיה דתיים. זה אבסורד. אבל שיהיה מושג מה זה מסורת יהודית. שאדם משלנו, אם בקלע לבית-כנסת — שלא יהיה שם בור. במקום לקרב לבבות, שהוא לא ידחה לבבות. אני מכיר בחורים, שלפני שנסעו לחו"ל — למדו מחזור ולמדו עליה-לתורה. ממש כמו שמשרד החוץ עורך קורסים כיצד להתלבש, ממש כמו שמלמדים בחורים הנוסעים לאנגליה — כיצד להחזיק סכין ומזלג, שלא ייראו כפראי-אדם. ואם כך, הרי זאי וזאי שצריך ללמדם מהי שבת, מהו בית-כנסת על-מנת שלא ליצור קרע במו-ידיהם בין יהודים.